

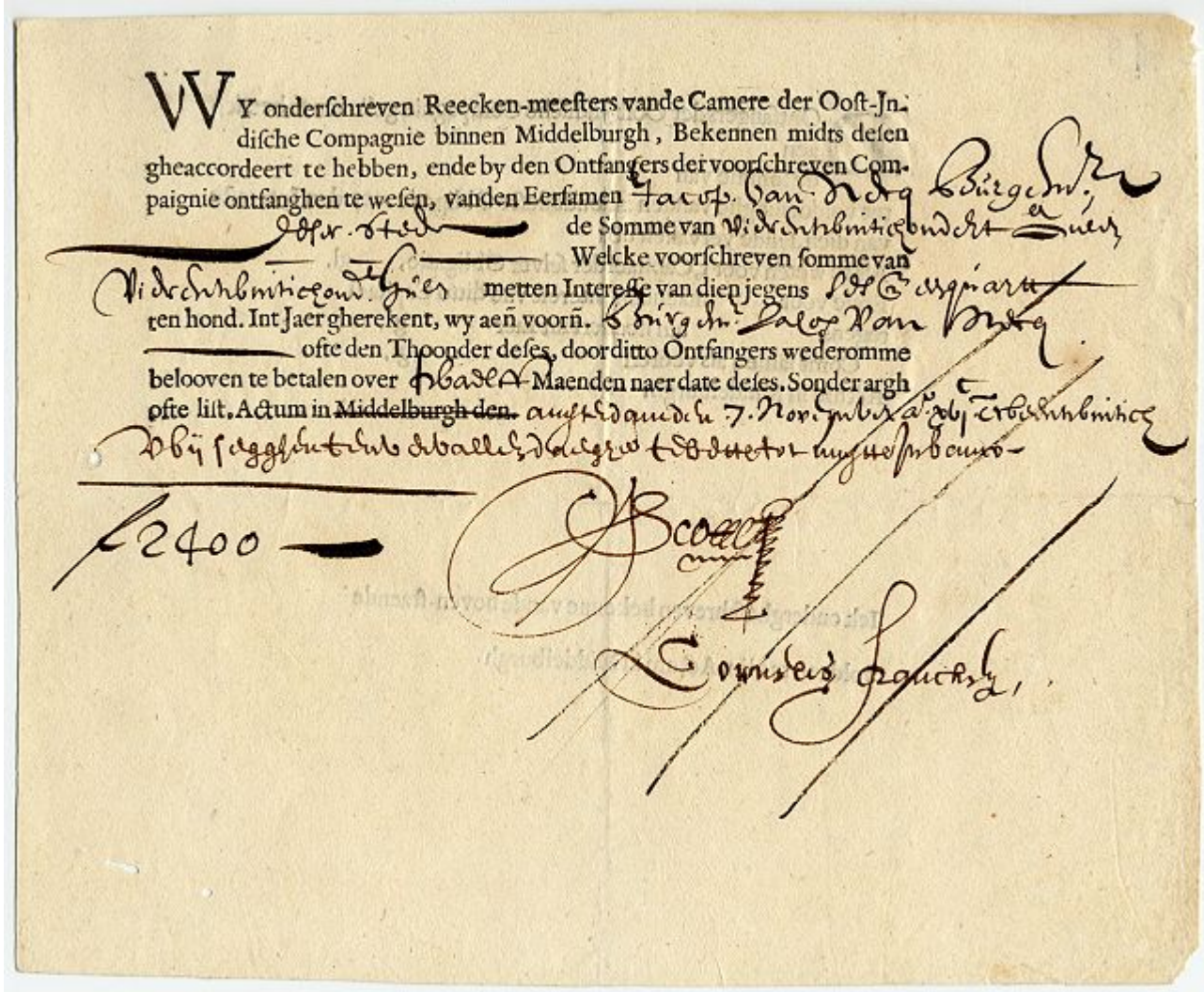
Bir ekonomi baharı yaşıyor Türkiye’de sanki. Gören de Türkiye ekonomisi havalanmış uçuyor sanacak. Ekonomi yönetimi, işverenler, profesyoneller, finans medyası; kafalarını çevirmiş, varolmayan bir uçağa sanki varmış gibi bakıyorlar. Görüldüğü kadarıyla hala “Çıplak Kral”ın masalındaki gibi milletin “bunların bir bildikleri var” diye havalara bakıp havalara girmesini tasarlıyorlar. Türkiye’deki insanda ise mecal kalmadı. Soruveriyor, kafasını yukarı çevirip bakanlara: “Anladık, hadi benden geçtik, iyi de siz niye o uçakta değilsiniz, durmuş buradan bakıyorsunuz geleceklere?”

“Bunu sakın kendiniz denemeyin” diye uyararak borsada nasıl manipülasyon yapılabileceğini en basit örneğiyle anlatayım. Önce, birbirleriyle alışverişleri izlenemeyecek çoklukta, görünürde borsada yatırım yapan, güvenilir bir grup kurmak gerekir. Bunlar örneğin bir şirketin borsada tanesi 1 liradan işlem gören 100 hissesini alıp bu hisseleri birbirlerine giderek artan fiyatlarla satar. Fiyat 1 lira 10 kuruşa geldiğinde, ellerindeki hisselerin hepsini başkalarına satıp 110 lira kazanırlar. Manipülasyon, %10 kâr getirmiştir. Benzer bir manipülasyon tersi yönde de yapılabilir; çok miktarda alınmak istenen bir hissenin önce fiyatı düşürülüp düşük fiyattan alım yapıldıktan sonra fiyatın kısa sürede eski düzeyine gelmesi de olasıdır. “Kendiniz denemeyin” diye uyardım, bu tür manipülasyonun başarısı için devlet desteği zorunludur; yoksa ne kadar kalabalık bir grup olursa olsun farkedilip yakalanması işten bile değildir.

Hisse senedinin fiyatlandırılmasının temelinde dağıtılan temettülerin yatması gerekir. Dönemlik olarak bakıldığında kâr, bu temettünün yanı sıra “sermaye kazancı” olarak adlandırılan hisselerin dönem sonundaki değerinin başındaki değerinden farkından oluşur. Sermaye kazancı olasılığı sürekli artan bir köpüğü olanaklı kılar. Örnekteki hissenin fiyatının 1 lira 10 kuruşa çıktıktan sonra yeniden 1 liraya düşmesi gerekmez. Genellikle bir köpük olarak hisse senedine yapışıp kalır.

Manipülasyon ve fiyatlardaki köpük olasılığı yalnızca borsadaki hisselerle sınırlı değildir.

Başta gayrimenkul olmak üzere her türlü iktisadi etkinlikte manipülasyonlar yapılır ve köpükler oluşur. Bu yeni bir durum da değildir. Çok gerilere gitmeyeyim, 17. ve 18. yüzyılda Hollanda'daki Doğu Hindistan Kumpanyası'nın hisselerinde köpük rahatlıkla görülebiliyor.

Hollanda'daki Doğu Hindistan Kumpanyası Bonosu

“Başlangıç yıllarında kâr oranları % 15 ile 75 arasında şiddetli bir şekilde dalgalanmışlar ve 17. yüzyılda çoğu zaman temettü dağıtılmamıştır. 1700'den sonra kâr hadleri patlama yıllarında %40'lara ulaşmış, fakat genelde % 12,5 ile 25 arasında kalmıştır. En düşük kâr hadleri durumunda bile, kumpanya hisseleri nominal değerlerinin dört veya daha fazlası katına fiyat bulmuştur. Bu fiyatlardan % 12,5'lik bir temettü yılda yalnızca % 3 gelir

sağlamaktadır.” (Heaton, 1936, s.267)

Sonuçta ne oldu:”Kumpanya 1783’de temettü ödemeyi durdurmuştur ve 1798’de Kumpanya ilga edildiğinde hisselerin yalnızca 1/8’ini ödeyebilecek varlığa sahip durumdaydı.”(Heaton, 1936, s.275)

Fiyatların, temel değerlerin sekiz katına kadar çıkması abartılı bulunmamalıdır; günümüz “Batı Uygarlığı”nın bizzat kendisine karşılık gelen mali köpükler 20. yüzyılın iki büyük savaşından sonra ABD merkezli olarak bundan çok daha kabarık olarak şişirildi.

Planör motorsuz uçaktır. Onu, motorlu bir uçak sırtında taşıyarak havalandırır. Yeterince havalandıktan sonra serbest kalır, kendi başına süzölmeye başlar. Serbest kaldıktan sonra zaman zaman hava akımlarından yararlanıp iyi bir pilotajla hafifçe yükselse de genel eğilimi alçalma yönündedir.

Fiyatların temel değerlerinin üzerine çıkarılmasına havalanma dersek tek tek şirketlerin, sektörlerin değil bir bütün olarak bir bölgedeki ekonominin de havalanması söz konusudur. Saf olarak alındığında ekonomi planör gibidir, havalanması ekonomik araçlarla olmaz; topluluk üzerinde etkili olan gizli ya da açık zorlama aletlerine ve iletişim araçlarının kontrolüne karşılık gelen bir güçle gerçekleştirilir.

Türkiye ekonomisini uçak yapan motorun can alıcı parçaları on küsur yıl önce sökölmeye başlandı. Başlangıçtaki amaç motoru yenilemektir. Ancak on yıldır Türkiye ekonomisinin Türkiye’deki aktörleri kolayca alışıp motoru toptan söküp attı; ecnebi uçakların sırtından havalanıp serbest kaldıklarında caka sattı. Ecnebilere buna karşı verilen vaatler hala gerçekleştirilemedi; uzatmaların süresi maçı geçti.

Türkiye ekonomisini bir daha sırtına alacak bir uçağın bulunacağı -en iyi niyetli yaklaşımla- kuşkuludur. Ekonomi sürekli irtifa kaybettiği halde havalanıyormuş gibi hararetle can hıraş

rol kesilmesinin nedeni pek umut verici gözükmeyen geleceğe karşı günü kendince kurtarma refleksiyle çocuksu bir zarardan kâr çıkarılma çabasıdır.

Gönderme

Heaton, Herbert (1936): Avrupa İktisat Tarihi, çev. Mehmet Ali Kılıçbay ve Osman Aydoğus, Ankara: Teori Yayınları, Şubat 1985